

Kansen voor de stad

De economische geschiedenis van West-Europa is vooral het verhaal van de opkomst van de stad. De stad is op zich geen Europese vinding. Al lang voordat in West-Europa sprake was van een begin van beschaving waren elders in de wereld grote steden ontstaan als bestuurlijke centra van grote rijken. Het bijzondere van de nieuwe steden in West-Europa was dat daar de grondslag werd gelegd voor de economische instituties die de huidige economische orde nog steeds kenmerken: vrijhandel, arbeidsdeling, geldstelsel en bankwezen. De stad stond aldus aan de wieg van een nieuw type economie. In de middeleeuwen speelde de stad een sleutelrol bij de overgang van de agrarische samenleving naar een handelssamenleving. Toen de handelsamenleving overging in een industriële samenleving was de stad opnieuw de plaats van handeling. Beide keren werd de beslissende stoot gegeven door een structurele stijging van de arbeidsproductiviteit in de landbouw. In West-Europa is daardoor een proces van verstedelijking op gang gekomen, dat nu bijna tien eeuwen duurt.

Op wereldschaal gaat dat proces onverdroten voort, maar er zijn in onze omgeving ontwikkelingen die de historische trend lijken te onderbreken. De verstedelijking van West-Europa lijkt een halt te worden toegevoerd door de gecombineerde kracht van de suburbanisatie, de decentralisatie, de voortschrijdende internationale arbeidsdeling en de de-industrialisatie. Suburbanisatie is, zoals bekend, de trek van binnenstadswoners naar gemeenten in de omgeving van de stad als gevolg van de gestegen welvaart en de gedaalde relatieve transportkosten. De term decentralisatie slaat op de trek van bedrijvigheid uit de centra naar de randgemeenten en verdergelegen gebieden als reactie op toegenomen congestie van de steden. De internationale arbeidsdeling is verantwoordelijk voor het verdwijnen van arbeidsintensieve sectoren als de textielindustrie en de metaalbewerking naar lage-lonenlanden. De industrialisatie is het dalen van het aandeel van de industrie in de totale productie. Deze ontwikkeling heeft geleid tot een gevoelig werkgelegenheidsverlies in de steden. De nauw met deze ontwikkelingen samenhangende problemen van de grote steden – bevolkingsdaling, werkloosheid, verpaupering, verval, vandalisme en criminaliteit – zijn voor velen het bewijs dat de stad aan het eind van haar latijn is.

Er is echter ook een heel andere visie mogelijk. Nu de westerse samenleving de overgang doormaakt van de industriële economie naar de diensteneconomie – dit keer door een structurele productiviteitsstijging in de industrie – zou de groeiende dienstensector de stad nieuw leven kunnen geven. Op het begin oktober in Rotterdam gehouden congres „The city, the engine behind economic recovery” sterkten stadsbestuurders, stadsplanners en in problemen van de stad gespecialiseerde onderzoekers uit de hele EG elkaar in het geloof in een derde leven van de stad. De stad beschikt namelijk over een aantal sterke punten die belangrijk zijn voor de ontwikkeling van de dienstensector.

Een eerste sterk punt is de beschikbaarheid van een breed scala goederen en diensten. In steden van een zekere omvang zijn allerlei specialistische materialen en apparaten uit voorraad leverbaar en is specialistische kennis op allerlei gebied voorhanden. Dit sluit aan bij de trend in het bedrijfsleven zich te concentreren op hoofdactiviteiten en zoveel mogelijk derden in te schakelen voor ondersteunende activiteiten. Daarbij gaat

het om financiële diensten, accountantsdiensten, automatisering, marketing en reclame, bewaking, technisch onderhoud enz.

Een tweede sterk punt van de stad zijn de goede communicatiemogelijkheden. Ook dit punt sluit aan bij een trend in het bedrijfsleven. Door de toegenomen instabiliteit van consumentenvoorkeuren en inkooprijzen is het van steeds groter belang dat ondernemingen voeling houden met de markt. De stad biedt ruime mogelijkheden tot het leggen en onderhouden van contacten met klanten, leveranciers en concurrenten. Met name voor de sector zakelijke dienstverlening is dit punt van levensbelang, omdat bedrijven in deze sector als onderaannemers afhankelijk zijn van de aanwezigheid van veel potentiële klanten.

Een derde punt is de concentratie van universiteiten en hbo-instellingen in de steden. De behoefte van bedrijven aan jonge hoog opgeleide mensen neemt toe. Bijgevolg is de plaats waar deze mensen te vinden zijn een aantrekkelijke vestigingsplaats. Daar komt bij dat de werknemers met deze kwalificaties een stijgende voorkeur aan de dag leggen voor het leven in de stad.

Als vierde sterk punt geldt de grote omvang van de stedelijke arbeidsmarkt. De noodzaak van een flexibele bedrijfsvoering betekent dat ondernemingen gemakkelijk mensen moeten kunnen aantrekken en ontslaan. Alleen een grote lokale arbeidsmarkt biedt daartoe in principe de mogelijkheden.

Ten slotte richten de voorkeuren van consumenten zich bij verdere welvaartsstijging in toenemende mate op diensten in de sfeer van de vrijetijdsbesteding. Bezienswaardigheden en culturele activiteiten, winkelen en uitgaansmogelijkheden zijn vooral in de grote steden te vinden. Voorzieningen op die gebieden zoeken elkaar op en versterken te zamen de aantrekkelijkheid van de stad voor inwoners en anderen. De demografische trend naar kleinere huishoudens versterkt bovendien de vraag naar deze voorzieningen nog aanzienlijk, gezien de afnemende betekenis van tijdspassing in de kring van het gezin.

In het algemeen lijkt de conclusie dat de steden van West-Europa goede kans maken voorop te lopen bij het economische herstel, dan ook niet te gewaagd. Echter lang niet alle steden zullen van deze kansen kunnen profiteren. Steden, bij voorbeeld, die ver uit het centrum van de EG liggen, die ongunstig liggen ten opzichte van de vervoersstromen tussen West-Europa en de rest van de wereld, of die in beginsel geen toeristische attracties hebben, zullen het moeilijk krijgen.

Het belangrijkste aandachtspunt voor alle steden is evenwel het woonklimaat. Er is een duidelijke tendens dat met de ontwikkeling van de dienstensamenleving de vestigingsplaatskeuze van bedrijven steeds meer de woonplaatsvoorkeuren van de hoog opgeleide werknemers volgt. Daarom zullen de steden die een goede toekomst tegemoet willen gaan, moeten investeren in een goed leefklimaat en een goede woningvoorraad. Het is essentieel voor de stad dat de jonge hoog opgeleiden de stad niet de rug toekeren als hun leeftijd en inkomen stijgen.

W. Sietsma